

ЁЛФОННИНГ ТАЪРИФИ

09:45 / 22.10.2018 2116

«Ёлғон» сўзи араб тилида «кизб» дейилади ва луғатда ростнинг тескарисини англатади.

Уламолар ёлғонни қуидагича таърифлайдилар:

Журжоний: «Ёлғон – хабарнинг воқеликка тўғри келмаслигидир», деган.

Иbn Ҳажар: «Ёлғон – бир нарса ҳақида қасддан бўлсин, ноқасддан бўлсин, унга хилоф нарсани гапиришдир», деган.

Ёлғон сўзда бўлиши билан бирга, амалда ҳам бўлади. Бунда ёлғончи бўлмаган нарсани бўлган қилиб кўрсатиш учун ҳийла қиласди. Ёки унинг акси бўлиб, бўлган нарсани бўлмаган қилиб кўрсатишга уринади.

Қуръони Каримнинг Юсуф сурасида бунга далил бор:

«Кечқурун йиғлаган ҳолларида оталариға келиб: **«Эй отамиз, биз Юсуфни нарсаларимиз олдига қолдириб, ўзимиз қувлашиб кетсан, уни бўри еб қўйибди. Агар ростгўй бўлсак ҳам, сен бизга ишонмассан»**, дедилар. Ва унинг ёлғон қонга бўялган кўйлагини келтиридилар» (16-18-оятлар).

Юсуф алайҳиссаломнинг ўгай акалари Юсуфдан қутулиш мақсадида уни қудуққа ташладилар.

Бундай bemаза ишларни қиладиган ҳар бир шахс ўз қилмишларини яшириш учун дастлаб айюҳаннос солади. Мана шу одатга кўра, улар ҳам оталарига ўзлари тўқиб қўйган ёлғонни ишлатдилар. Ҳийла қилишда оталарининг уларга ҳадиксираб айтган гапидан фойдаландилар. Яъқуб алайҳиссалом: «Сиз ундан ғофил қолганингизда уни бўри еб кетишидан кўрқаман», деган эдилар. Улар бу ҳоллари билан «Биз ёшлик қилибмиз, сенинг гапингга кирсак бўлар экан, худди айтганингдек бўлди, биз ўйинга берилиб кетиб, ғофил қолибмиз, Юсуфни бўри еб кетибди», демоқчи бўлишди ва бу гапнинг орқасидан:

«Агар ростгўй бўлсак ҳам, сен бизга ишонмассан», дедилар».

Бу ҳам қиларини қилиб қўйиб, баҳона ахтарғанларнинг услубларидан биридир.

Улар ҳам сўз ила, ҳам амал ила ёлғон тўқишиди.

Ўғиллар оталарини ишонтириш мақсадида ашёвий далил учун Юсуфнинг кўйлагини ёлғондан қонга бўяб олиб келишиди. Аммо Аллоҳнинг пайғамбари Яъқуб алайҳиссалом гап нимада эканини тушундилар. Юсуфни бўри емагани ҳам у кишига аён бўлди.

Ёлғоннинг сабаблари

Кишининг ёлғон ишлатишига бир неча сабаблар бор:

1. Фойда жалб қилиш. Ёлғончи ўзига фойда етишини кўзлаб, одамларни алдаб, ўз манфаати учун ёлғон гапиради.
2. Зарарни қайтариш. Ёлғончи ўзига етиши мумкин бўлган зарарни қайтариш мақсадида ҳам ёлғон тўқииди.

У ўзича шу тўғри йўл, деб ўйлайди. Аммо икки ҳолатда ҳам ўзига бу дунё ва охират зарарини жалб қилаётганини ўйламайди.

3. Сўзни ва гапни чиройли чиқаришга уриниш. Бунда ёлғончи тўғри сўз ва рост гап ила одамларга ёқиши, уларнинг эътиборини тортиш имкони йўқ бўлганидан, уларга ёқадиган гап-сўз излаб, ёлғон тўқииди.

- 4.** Душмандан ўч олиш мақсади. Бунда ёлғончи душманини шарманда қилиш ва ундан ўч олиб, күнгли тўлиши учун ёлғон тўқийди.
- 5.** Ўз обрўсини орттириш мақсади. Бунда ёлғончи ўзини аҳли фазл, олим, уддабурон қилиб кўрсатиб, мақтаниш учун ёлғон тўқийди.
- 6.** Ёлғон гапириш одатига айланиб қолгани ва нафси шу нарсани истайдиган бўлиб қолгани сабабли бу ишни қиладиганлар ҳам бор.

Ёлғоннинг турлари

- Асли йўқ нарсани тўқиши.
- Бор нарсага маънони ўзгартириб юборадиган даражада қўшимча қўшиш.
- Бор нарсага маънони ўзгартириб юборадиган даражада нуқсон етказиш.
- Бор нарсани гапираётганда маънони ўзгартириб юборадиган даражада ибораларни ўзгартириш.